

Byzantina Symmeikta

Vol 23 (2013)

BYZANTINA SYMMEIKTA 23

Βιβλιοκρισία: M. ALTRIPP (Hrsg.), Byzanz in Europa. Europas östliches Erbe. [BYZANTIOS. Studies in Byzantine History and Civilization 2], Turnhout 2011, ISBN 978-2-503-54153-2

Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/byzsym.1141](https://doi.org/10.12681/byzsym.1141)

Copyright © 2014, Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Σ. (2014). Βιβλιοκρισία: M. ALTRIPP (Hrsg.), Byzanz in Europa. Europas östliches Erbe. [BYZANTIOS. Studies in Byzantine History and Civilization 2], Turnhout 2011, ISBN 978-2-503-54153-2. *Byzantina Symmeikta*, 23, 341–346. <https://doi.org/10.12681/byzsym.1141>

M. ALTRIPP (Hrsg.), *Byzanz in Europa. Europas östliches Erbe. Akten des Kolloquiums, "Byzanz in Europa" vom 11. bis 15. Dezember 2007 in Greifswald* [BYZANTIOS. Studies in Byzantine History and Civilization 2], Brepols Publishers, Turnhout 2011, σσ. X + 502, 79 πίν., ISBN 978-2-503-54153-2 (printed version) 978-2-503-54193-8 (online version)

Ὁ τόμος περιλαμβάνει τὰ πρακτικὰ τοῦ συνεδρίου «Τὸ Βυζάντιο στὴν Εὐρώπη. Ἡ ἀνατολικὴ κληρονομιά τῆς Εὐρώπης», τὸ ὁποῖο πραγματοποιήθηκε στὸ Greifswald ἀπὸ τὶς 11 ὠς τὶς 15 Δεκεμβρίου 2007. Ὅπως χαρακτηριστικὰ τονίζει στὸ εἰσαγωγικὸ του σημείωμα ὁ ἐκδότης τοῦ τόμου, ὁ Καθηγητὴς M. Altripp, ἀφορμὴ γιὰ τὴν διοργάνωση τοῦ συνεδρίου ἦταν τὸ γεγονὸς ὅτι ὄλο καὶ περισσότερο παρατηρεῖται ἡ τάση νὰ παραγκωνίζεται τὸ Βυζάντιο καὶ νὰ μὴ λαμβάνεται ὅπως θὰ ἔπρεπε ὑπ' ὄψιν στὴν μελέτη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας. Κατ' ἐπέκτασιν, τὰ πορίσματα τῆς βυζαντινολογικῆς ἐπιστήμης σπανίως ἀξιοποιοῦνται σὲ ἐργασίες γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης καὶ ὑπάρχει ἡ τάση οἱ ἱστορικὲς ἐξελίξεις στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν Δύση νὰ ἐξετάζονται χωριστά, ἀγνοώντας τὶς ἀλληλεπιδράσεις. Φιλοδοξεῖ λοιπὸν τὸ βιβλίον νὰ ἀποτελέσει ἕναυσμα πρὸς ἀνανέωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸν συγκεκριμένον τομέα, συμπεριλαμβάνοντας εὐρύτητα θεμάτων: φιλολογικὰ καὶ θεολογικά, ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικά, καθὼς καὶ γενικότερα θέματα τῆς ἱστορίας τῶν ἰδεῶν.

Οἱ μελέτες παρουσιάζονται στὴν συνέχεια κατὰ τὴν σειρὰ δημοσίευσήσ τους, ἡ ὁποία σὲ μεγάλο βαθμὸ συμπίπτει μὲ τὴν σειρὰ παρουσιάσῆσ τους στὸ συνέδριον (τὸ πρόγραμμα τοῦ ὁποίου δημοσιεύεται στὶς σσ. 468-471 τοῦ τόμου).

Ὁ Horst Schneider (*Europa und Byzanz: Umberto Eco's Baudolino und die byzantinische Literatur*, σσ. 1-24) ἐξετάζει τὸ μυθιστόρημα *Baudolino* τοῦ Umberto Eco καὶ ἐπισημαίνει ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν βασικὴν βυζαντινὴν πηγὴν του,

τὴν *Χρονικὴ Διήγηση* τοῦ Νικήτα Χωνιάτη, σημαντικὴ εἶναι ἡ παρουσία τῆς *Χριστιανικῆς Τοπογραφίας* τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλευστή, ἡ ὁποία παρέχει τὸ «γεωγραφικὸ» ὑπόβαθρο ποὺ διευκολύνει τὴν ἐξέλιξη τῆς πλοκῆς, ἐνῶ τὸ παλίμψηστο τῆς ἀφήγησης συμπληρώνουν διακειμενικὲς ἀναφορὲς στὸ μυθιστόρημα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν *Ὀδύσεια*, τὶς *Χίλιες καὶ μία Νύχτες* καὶ τὴν Βίβλο.

Ὁ Alexander Riehle (*Fremdsprachendidaktik zwischen Ost und West: Michaelos Apostoles und der Griechischunterricht im Quattrocento*, σσ. 25-49) μὲ ἀφορμὴ τὸν παραινετικὸ Λόγο τοῦ Μιχαῆλ Ἀποστόλη *ἐκ Γορτύνης εἰς Ἰταλίαν*¹ ἐπιχειρεῖ συνθετικὴ ἐπισκόπηση τοῦ θέματος τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν στὴν Ἰταλία τοῦ Quattrocento, μὲ ἔμφαση στὴν συμβολὴ τοῦ Μιχαῆλ Ἀποστόλη.

Ὁ Sebastian Ristow (*St. Pantaleon in Köln. Ausgrabungen, Bau- und Forschungsgeschichte der Lieblingskirche von Kaiserin Theophanu*, σσ. 50-64+5 εἰκ.), παρουσιάζει τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν στὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τῆς Κολωνίας, ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐξέλιξη τοῦ οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος ἀπὸ τὸ δευτέρου μιστὸ τοῦ βου αἰῶνα ἕως τὴν ἐποχὴ τῆς αὐτοκράτειρας Θεοφανοῦς, στὰ χρόνια τῆς ὁποίας, καὶ μὲ προσωπικὸ τῆς ἐνδιαφέρον, ὁλοκληρώθηκε ἡ ἀποκαλούμενη «δυτικὴ πτέρυγα» τοῦ ναοῦ, ὅπου ὡς γνωστὸν ὅταν πέθανε, ἐνταφιάσθηκε καὶ ἡ ἴδια.

Ὁ Ralph-Johannes Lilie (*Kooperation und Konkurrenz zwischen Byzanz und dem lateinischen Europa im 9. und 10. Jahrhundert*, σσ. 65-81) ἐξετάζει τὶς σχέσεις μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Δύσης κατὰ τοὺς αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὶς Σταυροφορίες, καὶ κυρίως τὸν 9ο καὶ τὸν 10ο, αἰῶνες κατὰ τοὺς ὁποίους μποροῦν νὰ ἐντοπισθοῦν οἱ ἀπαρχὲς τῆς ἀμοιβαίας δυσπιστίας μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Λατίνων.

Μὲ τὴν βοήθεια σφραγιστικοῦ ὕλικου, ὁ Werner Seibt (*Europäische Aristokraten auf byzantinischer Karriereleiter: Ein sigillographischer Beitrag zur Prosopographie des 11. Jahrhunderts*, σσ. 82-96+10 εἰκ.) σκιαγραφεῖ τὴν σταδιοδρομίαν ἀξιωματούχων λατινικῆς καταγωγῆς, οἱ ὅποιοι ἔδρασαν στὴν βυζαντινὴ αὐλὴ κατὰ τὸν 11ο αἰῶνα.

Ὁ Benjamin Pohl στὴν μελέτη μὲ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλο «Schnittpunkt Süditalien: Päpste, Patriarchen und Normannen im späteren 11. Jahrhundert, 1054 und 1098» (σσ. 97-113), ἐπικεντρώνεται στὸν ρόλο ποὺ διαδραμάτισαν

1. Τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος ἐν τῷ μεταξὺ μᾶς προσέφερε νέα σχολιασμένη ἔκδοσις [The admonitory oration of Michael Apostoles: edition and translation, *Παρεμβολαὶ 2* (2012), 45-82].

οί Νορμανδοί –ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κατάκτησης τῆς Νότιας Ἰταλίας– στὶς διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν ἰδιαίτερος ἐξετάζονται πρῶτον τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ καρδινάλιου Humbert τὸ 1054 στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ δεύτερον τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σύνοδο τοῦ Bari τὸ 1098.

Ὁ Ernst Christoph Suttner (*Ökumenische Offenheit im Österreich des 20. Jahrhunderts: Eine Auswirkung insbesondere der Kirchengemeinden von byzantinischer Tradition in der Habsburgermonarchie*, σσ. 114-129) σκιαγραφεῖ τὴν θρησκευτικὴ πολιτικὴ τῆς μοναρχίας τῶν Ἀψβούργων ἀπέναντι στὶς χριστιανικὲς ἐκκλησίες τῆς Αὐστρίας καὶ θεωρεῖ ὅτι ἐκεῖ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν οἱ λόγοι γιὰ τὶς οἰκουμενικὲς ἀντιλήψεις στὴν Αὐστρία τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

Ὁ Igor Pochoshajew (*Byzantinische Einflüsse auf antijüdische Polemik der Mozaraber?*, σσ. 130-141) ἐξετάζει τὰ ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων ὅπως ἀναπτύσσονται στὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα τοῦ 9οῦ αἰ. Albarus ἀπὸ τὴν Cordoba καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν φανερώνουν ἰδιαίτερη βυζαντινὴ ἐπίδραση, ἀλλὰ ἀναπαράγουν τόπους καὶ ἐπιχειρήματα τῆς ἀντιϊουδαϊκῆς πολεμικῆς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Ὁ Drew Maxwell (*Byzantine Southern Italy, Monte Cassino and the estrangement of East and West*, σσ. 142-153) ὑποστηρίζει ὅτι γιὰ τὴν κατανόηση τῶν γεγονότων ποὺ ἀποξένωσαν Δύση καὶ Ἄνατολὴ σημαντικὸ εἶναι νὰ διαφωτισθεῖ πλήρως ὁ ρόλος τῆς μονῆς τοῦ Monte Cassino κατὰ τὸν 10ο καὶ τὸν 11ο αἰῶνα.

Ἡ Gabriele Winkler (*Über die Basilius-Anaphora*, σσ. 154-171) περιστρέφεται γύρω ἀπὸ διάφορα θέματα δομῆς τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου, καὶ στὸν τομέα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς κινεῖται ἡ συμβολὴ τοῦ Oliver Gerlach (*About the import of the Byzantine intonation Aianeoane in a 11th century tonary*, σσ. 172-183): ἀναφέρεται στὸν τόνο ποὺ καλεῖται Aianeoane σὲ ὀρισμένα λατινικὰ μουσικὰ χειρόγραφα, καὶ ὁ ὅποιος πρέπει νὰ ἀνάγεται σὲ βυζαντινὴ ἐπίδραση.

Σὲ μία ἀπὸ τὶς ἐκτενέστερες ἀνακοινώσεις τοῦ τόμου, ὁ Fedor Schlimbach (*Byzantinische Einflüsse auf den westgotenzeitlichen Kirchenbau in Hispanien? Bemerkungen zur Herleitung der Motive innerhalb der Baudekoration von Santa María de Quintanilla de Las Viñas (Burgos) im Streit zwischen Visigotistas und Mozarabistas*, σσ. 184-243+15 εἰκ.), ἐπικεντρώνεται στὶς ἀποκαλούμενες βησιγοθικὲς ἐκκλησίες τῆς Ἰσπανίας, τὶς ὁποῖες οἱ νεώτερες ἔρευνες τείνουν νὰ τοποθετήσουν πρὸς τὸν 9ο ἢ 10ο αἰῶνα, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ προσδιορίσει τὶς βυζαντινὲς ἐπιδράσεις στὴν εἰκονογραφία τους.

Ὁ Jörg Drauschke (*Diplomatie und Wahrnehmung im 6. und 7. Jahrhundert:*

Konstantinopel und die merowingischen Könige, σσ. 244-275+ 4 εικ.), με βάση τόσο γραπτές πηγές όσο και αρχαιολογικά ευρήματα, επικεντρώνεται στις διπλωματικές σχέσεις του Βυζαντίου με το βασίλειο της δυναστείας των Μεροβιγγίων, πεδίο κάπως παραμελημένο από την έρευνα.

Η Nino Zchomelidse (Der Lateransalvator und seine mittelalterlichen Repliken - Überlegungen zur Aneignung eines byzantinischen Bildtyps im Westen, σσ. 276-308+16 εικ.), παραθέτοντας πλούσιο εικονογραφικό υλικό και με άφετηρία την «άχειροποίητη» εικόνα του Σωτήρος (των μέσων του 6ου αι.), στο παρεκκλήσι του Λατερανού (Sancta Sanctorum)-ή όποια ως γνωστόν έθεωρείτο το παλλάδιον της Ρώμης-, εξετάζει τα πολυάριθμα αντίγραφα της στην περιοχή του Λατίου και σχολιάζει την λειτουργική χρήση τους.

Η Ulrike Koenen (Zur Rezeption byzantinischer Kunstwerke im mittelalterlichen Westen, σσ. 309-328+3 πίν.) έχει ως θέμα της διάφορα πολύτιμα αντικείμενα που έφθασαν στην Δύση είτε ως δώρα στο πλαίσιο διπλωματικών αποστολών, είτε ως άναμνηστικά διαφόρων περιηγητών, είτε μέσω έμπορικών συναλλαγών και διαπιστώνει την ποικιλότροπη έπιρροή τους στο νέο τους περιβάλλον.

Η Sabine-Maria Weitzel (Das romanische Ausmalungsprogramm der St. Marienkirche in Bergen auf Rügen: Überlegungen zu einer Bildkomposition der Weltgerichtsdarstellung, σσ. 329-341+4 πίν.) εξετάζει τις παραστάσεις της Δευτέρας Παρουσίας στην εκκλησία της Παναγίας στην τοποθεσία Bergen auf Rügen της Βαλτικής και έντοπίζει τις βυζαντινές έπιδράσεις.

Ο Michael Altripp (Anmerkungen zur sogenannten "Byzantinischen Frage" - oder: Byzantiner im Westen, σσ. 342-367+3 πίν.) θέτει και πάλι το θέμα σε πόσο βαθμό έχει εκτιμηθεί στις πραγματικές της διαστάσεις ή παρουσία και ή έπιρροή των Βυζαντινών που έζησαν και εργάσθηκαν στην Δύση και παραθέτει ένδεκασέλιδο κατάλογο με όνόματα ατόμων παρομοίων χαρακτηριστικών περιπτώσεων.

Με άφορμή την παράσταση του δείπνου εις Έμμαους στην κρητική Μονή Βροντισίου, ή Chryssa Ranoutsaki (Bildgenese und Bildwandel in spätbyzantinischer Zeit, σσ. 368-384+12 πίν.) αναφέρεται στις άλληλεπίδράσεις μεταξύ βυζαντινοκρητικής και ιταλικής τέχνης και διαπιστώνει άπηχίσεις σε ανάλογες άπεικονίσεις στην βενετική ζωγραφική του Quattrocento και του Cinquecento.

Ο Peter Schreiner (Byzanz und der Osten: Zur Frage politischer und kultureller Gewichtungen einer mittelalterlichen Grossmacht, σσ. 385-399) θυμίζει

ὅτι τὸ Βυζάντιο ἦταν –λόγω τῆς γεωγραφικῆς του θέσης– ὁ διαμεσολαβητὴς καὶ ἓνα εἶδος «καταλύτη» μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

Στὸ σύντομο, ἀλλὰ μεστὸ ἄρθρο του «Byzantinists Old and New», (σσ. 400-404)², ὁ ἀείμνηστος πλέον Ihor Ševčenko ἐπιχειρεῖ ἀντιπαράθεση τῶν ἀντιλήψεων τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων βυζαντινολόγων καὶ προβληματίζεται γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κλάδου, καθὼς οἱ ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς δυστυχῶς δὲν ἀποτελοῦν πλέον πρώτη προτεραιότητα.

Ἀκολουθεῖ τὸ περιεκτικὸ ἄρθρο «Die "Byzantinische Frage" und die polnische Kultur: Ein bibliographischer Bericht» (σσ. 405-421), τοῦ Jacek Maj, στὸ ὁποῖο παρέχει ἀναλυτικὴ εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς ἐπίδρασης στὴν Πολωνία, τόσο στὴν τέχνη καὶ τὴν ἀρχαιολογία, ὅσο καὶ στὴν λογοτεχνία καὶ τὴν μουσική.

Ἡ Armenuhi Drost-Abgarjan (Die Rezeption des Hymnos Akathistos in Armenien. Eine neuentdeckte Übersetzung des Akathistos Hymnos aus dem 12. Jahrhundert, σσ. 422-445) ἀναφέρεται στὶς ἀπηχίσεις τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου στὴν Ἀρμενία καὶ ἐκδίδει μία μετάφραση του, ἡ ὁποία πιθανότατα ἀνάγεται στὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνα.

Καὶ στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τόμου ὁ Pablo Argárate (Pneumatologische Konzentration: Ein byzantinisches Erbe in der Orthodoxen Theologie, σσ. 446-467) ἀναφέρεται στὴν θεολογία περὶ παναγίου Πνεύματος τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου ὡς συνδέσμου μεταξὺ τῶν Πατέρων τοῦ 4ου αἰ. καὶ τοῦ Ἡσυχασμοῦ.

Μετὰ τὴν ἔστω καὶ περιληπτικὴ ἀναφορὰ τῶν περιεχομένων τοῦ τόμου, δὲν εἶναι ἄσκοπο νὰ ἀναφερθοῦν ἐδῶ καὶ οἱ ἀνακοινώσεις ποὺ ἀναγράφονται στὸ πρόγραμμα τοῦ συνεδρίου (σσ. 468-471), ἀλλὰ δὲν ἔχουν συμπεριληφθεῖ στὰ πρακτικά: Stefan Albrecht, Byzanz in den europäischen Schulbüchern³.– Arne Effenberger, "Jäger und Sammler"–Byzantinisch-europäische Beziehungen im Zeitalter der Frührenaissance.– P. Tzermias, Die europäische Dimension von Byzanz.– Christian Hannick, Die Taxis ton akolouthion–eine byzantinische Musiksammlung mit zeitgenössischen Kompositionen.– Niklot Krohn, Bekleidung spätmittelalterlicher Eliten und das Vorbild byzantinischer Hofmode: Adaption und Transformation.– Reiner Sörries, Die byzantinisierten Kirchenbauten des Theophil Hansen (19. Jh.).– Claudia Dobrinski, Griechische

2. Δημοσιευμένο ἐν τῷ μεταξὺ ἐλαφρὰ τροποποιημένο καὶ ὑπὸ τὸν τίτλο «Old Byzantinists and the place of Byzantine Studies today» στὰ *Bsl* 67 (2009), 50-54.

3. Βλ. τὸ παρεμφερὲς δημοσίευμα τοῦ ἸΔΙΟΥ, Byzanz in deutschen, französischen und englischen Schulbüchern, στὸν τόμο: A. HELMDACH, *Pulverfass, Powder Keg, Baril de Poudre? Südosteuropa im europäischen Geschichtsschulbuch*, Hannover 2007, 11-40.

Bauleute- die Bartholomäuskapelle in Paderborn.- Harald Wolter-von den Knesebeck, Byzantinische Elfenbeine auf westlichen Bucheinbänden-mit welchem Verständnis verwendet?.- Judith Herrin, Western attitudes to Byzantium focussed on Empress Theophano and Maria Argyropoulaina (10th-11th century).- Thomas Steppan, Ikonen in der romanischen Wandmalerei.- Yannis Varalis, Liturgical "Orthodoxies" compared: The Eucharistic Visions of Sts Peter of Alexandria and Gregory the Great.- Barbara Schellewald, "Spitziger Stil" und "platt gedrückte Prachtkäfer" -Byzanzforschung um 1900.

Ἐνδεικτικὴ βιβλιογραφία (σσ. 472-496) καὶ συγκεντρωτικὸς κατάλογος τῶν εἰκόνων (σσ. 497-502) κλείνουν τὸν ἐπιμελημένο αὐτὸν τόμο, ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει πόσο πολυδιάστατο εἶναι τὸ πεδίο τῆς ἔρευνας τῶν σχέσεων Βυζαντίου καὶ Δύσης: ἀναμφίβολα θὰ ἀποτελέσει σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ τοὺς ἀσχολούμενους μὲ τὸ θέμα Βυζάντιο καὶ Εὐρώπη.

Σ.ΛΑΜΠΑΚΗΣ
ΠΕ/ΕΙΕ